Habta; Griehi; Debilita` Permanenti;
Danni; Komputazzjoni tad-Danni

QORTI CIVILI PRIM'AWLA

ONOR. IMHALLEF TONI ABELA LL.D.

Seduta ta' nhar il-Gimgha, 16 ta' Marzu, 2018

Numru 2

Citazzjoni Numru 622/05TA

Ray u Isabelle konjugi Vella

vs

Anthony D'Anastasi u b'degriet tad-19 ta' Gunju, 2008, il-kumpannija Atlas Insurance PCC Limited (C5601) thalliet tidhol fil-kawza "in statu et terminis".

Il-Qorti:

Rat ic-Citazzjoni tal-Atturiepprezentata fit-28 ta' Gunju 2005 u mahlufa fl-istess data minn Isabelle Vella li permezz taghha talbu s-segwenti:-

> "Billi l-istanti Isabelle Vella kienet qed issuq il-vettura EAG 061 Bahar ic-Caghaq fl-4 ta' Lulju 2004 u sehh incident stradali meta l-konvenut Anthony D'Anastasi li kien qed isuq il-mutur TNT 120 ghamel sorpass tal-vettura tal-

attrici b'mod perikoluz u bi speed esagerat baqa diehel fuq il-genb tal-vettura tal-attrici li kienet lahqet dahlet go trid laterali ta' Triq il-Kosta.

Billi l-incident sehh unikament minhabba imperizja, negligenza, imprudenza u inosservazzjoni tar-regolamenti da parti tal-konvenut li ghamel manuvra perikoluza ta' sorpass.

Billi rizultat ta' dana l-incident Isabelle Vella sfat imwegga gravament u ser tibqa' permanentement disabilitata oltre li l-konjugi Ray u Isabelle Vella sofrew danni ohrajn.

Billi l-konvenut bl-ebda mod ma ghamel tajjeb ghad-danni minnu ikkagunati kif imfisser.

Billi l-istanti b'ebda mod ma kienet responsabbli ghall-incident.

Jghid il-konvenut ghaliex din il-Qorti m'ghandhiex:

1. Tiddikjarah responsabbli ghall-incident u ghad-danni li b'rizultat ta' l-istess sofrew il-konjugi Ray u Isabelle Vella.

2. Tillikwida d-danni okkorrendo bl-opera ta' periti nominandi.

3. Tikkundannah ihallas lill-istanti dawk l-ammont kif likwidati u dikjarati bhala dovuti in linea ta' danni, kif imfisser.

Bl-ispejjes inkluzi dawk tal-ittra ufficjali tallum stess mahruga kontra l-assikurazzjoni tal-konvenut u bl-imghax skond il-ligi kontra l-konvenut li hu minn issa ingunt ghas-subizzjoni."

Rat in-Nota tal-Eccezzjonijiet tal-Konvenut prezentata fit-8 ta' Frar 2006 li permezz taghha wiegeb is-segwenti:-

"1. Illi t-talbiet attrici huma nfondati fil-fatt u fid-dritt u ghandhom jigu michuda minn dina l-Onorabbli Qorti bl-ispejjez kontra l-atturi stante illi l-incident bejn il-vettura bin-numru EAG 061 u l-mutur bin-numru TNT 120 li sehh fl-4 ta' Lulju 2004 f'Bahar ic-Caghaq ma sehhx b'tort ta' Anthony D'Anastasi izda sehh unikament b'tort ta' Isabelle Vella, s-sewwieqa tal-vettura EAG 061 u dana minhabba negligenza, traskuragni u nuqqas ta' osservanza tar-regolamenti tat-traffiku da parti ta' l-istess Isabelle Vella, kif ser jigi ppruvat waqt it-trattazzjoni tal-kawza u tal-kontro-talba annessa.

2. Illi minghajr pregudizzju ghas-suespost id-danni citati u allegati mill-atturi huma eccessivi u ezagerati.

Salv eccezzjonijiet ulterjuri."

Rat li l-Konvenut ipprevalixxa ruhu mit-talbiet Attrici u pprezenta kontro-talba fit-8 ta' Frar 2006 li permezz taghha ppremetta u talab:-

"Peress illi fl-4 ta' Lulju 2004 f'Bahar ic-Caghaq, sehh incident awtomobilistiku bejn il-vettura bin-numru EAG 061 misjuqa mir-rikonvenzjonata Isabelle Vella u l-mutur bin-numru TNT 120 misjuqa minn u proprjeta` tar-rikonvenzjonant Anthony D'Anastasi.

Peress illi r-rikonvenzjonata Isabelle Vella sewwieqa tal-vettura EAG 061 kienet unikament responsabbli ghal dan l-incident stradali minhabba imperizja, negligenza, traskuragni u nuqqas ta' osservazzjoni tar-regolamenti tat-traffiku da parti taghha, kif ser jigi ippruvat waqt i-trattazzjoni tal-kawza.

Peress illi rizultat ta' dan l-incident ir-rikonvenzjonant Anthony D'Anastasi safa mwegga' gravament u sofra dizabilita` permanenti (Dok. A), kif ukoll il-mutur tieghu tant gie iddanneggjat illi gie iddikjarat bhala 'total loss' (Dok. B).

Peress illi l-atturi r-rikonvenzjonati konjugi Isabelle u Ray Vella ma ghamlux tajjeb ghad-danni sofferti mill-konvenut rikonvenzjonant Anthony D'Anastasi.

Jghidu l-istess atturi rikonvenzjonati ghaliex din il-Qorti m'ghandhiex:-

1. Tiddikjara lir-rikonvenzjonata Isabelle Vella responsabbli ghall-incident ta' l-4 ta' Lulju 2004 f'Bahar ic-Caghaq u ghad-danni li b'rizultat ta' l-istess incident sofra l-konvenut rikonvenzjonant.

2. Tillikwida d-danni okkorrendo, jekk hemm bzonn bl-opera ta' periti nominandi.

3. Tikkundanna lill-atturi rikonvenzjonati jhallsu lil rikonvenzjonant Anthony D'Anastasi dawk l-ammonti hekk likwidati u dikjarati bhala dovuti in linea ta' danni.

Bl-ispejjez inkluzi dak ta' l-ittra ufficjali ipprezentata kontestwalment kontra l-assikurazzjoni ta' l-atturi rikonvenzjonati u bl-imghax skond il-ligi kontra l-atturi rikonvenzjonati li huma minn issa ngunti ghas-subizzjoni."

Rat in-Nota tal-Eccezzjonijiet tal-Atturi ghall-azzjoni rikonvenzjonali tal-Konvenut datata 15 ta' Frar 2006, li permezz taghha eccepew is-segwenti:-

"1. Illi t-talbiet tal-konvenut rikonvenzjonant Anthony D'Anastasi huma infondati fil-fatt u fid-dritt u ghandhom jigu respinti bl-ispejjes kontrih stante li ghall-incident de quo kien jahti unikament l-istess Anthony D'Anastasi.

2. Illi Isabelle Vella kienet qed issuq il-vettura EAG 061 Bahar ic-Caghaq fl-4 ta' Lulju 2004 u sehh incident stradali meta Anthony D'Anastasi li kien qed isuq il-mutur TNT 120 ghamel sorpass tal-vettura tal-attrici b'mod perikoluz u bi speed esagerat u baqa' diehel fuq il-genb tal-vettura tal-attrici li kienet lahqet dahlet go triq laterali Triq il-Kosta.

3. Illi isegwi li m'hemm l-ebda tort jew responsabilita` li ghandha tigi attribwita lill-esponenti, li m'hemm ebda danni li jridu jigu likwidati fil-konfront taghhom u li m'hemm l-ebda kundanna ta' hlas li ghandha issir fil-konfront taghhom in linea ta' danni.

4. Salvi eccezzjonijiet ohra permessi mil-ligi."

Rat l-avviz tat-23 ta' Frar 2017 dwar l-assenjazzjoni ta' dmirijiet lill-Imhallfin ai termini tal-artikolu 11(3) tal-Kap. 12 tal-Ligijiet ta' Malta, li bis-sahha tieghu l-kawza odjerna giet assenjata lil dina l-Qorti kif presjeduta meta kienet diga` mhollija ghas-sentenza;

Rat l-atti kollha tal-kawza;

Rat id-dokumenti li gew esebiti in atti;

Qrat ix-xhieda fil-kawza;

Rat il-verbal tal-udjenza tal-15 ta' Jannar 2018 fejn il-kawza thalliet ghallum ghas-sentenza.

Punti ta' fatti

1. Dawn il-proceduri huma rizultat ta' habta bejn il-vettura bin-numru ta' registrazzjoni EAG 061 misjuqa mill-Attrici Isabelle Vella u l-mutur bin-numru ta' registrazzjoni TNT120 misjuq mill-Konvenut Anthony D'Anastasi. Il-habta sehhet fl-4 ta' Lulju 2004 fi Triq il-Kosta Bahar ic-Caghaq ghall-habta tal-10.30 ta' filghodu (ara nota ta' sottomissjonijiet tas-socjetá intervenuta fil-kawza Atlas Insurance a` fol 263).

2. Fix-xhieda taghhom, iz-zewg sewwieqa jaqblu li l-habta sehhet waqt li l-Attrici, wara li ghamlet xi ftit tal-hin wieqfa bl-indicator mixghul, kienet qed iddur fuq il-lemin biex tidhol go triq laterali (ara xhieda tal-Attrici a` fol 109-110 u xhieda tal-Konvenut a` fol 218).

3. Permezz ta' din il-Kawza l-Attrici qed titlob dikjarazzjoni minn din il-Qorti, li l-Konvenut huwa unikament responsabbli ghal dan l-incident u d-danni subiti b'rizultat li l-incident mertu tal-Kawza gie kkawzat minhabba manuvra ta' sorpass "perikoluz u bi speed esagerat" tal-Konvenut "li baqa' diehel fuq il-tal-vettura tal-attrici li kienet lahqet dahlet go triq laterali ta' Triq il-Kosta" (ara citazzjoni a` fol 1 u noti ta' sottomissjonijiet tal-Atturi u ta' Atlas

Insurance li ntervjeniet fil-kawza in statu et terminis a` fol 238-241 u 264-269).

4. Minn naha l-ohra l-Konvenut qieghed jichad li kien responsabbli u permezz tal-kontro-talba, qed jitlob lil din il-Qorti tiddikjara lill-Attrici responsabbli ghall-incident u ghad-danni rizultanti mill-istess. Fi kliemu, dan gie kkawzat minhabba negligenza u nuqqas tal-Attrici li zzomm 'a proper look-out' meta ddecidiet li tikser fuq il-lemin ghal got-triq laterali (ara nota ta' osservazzjonijiet a` fol 248-255).

Punti ta' Ligi

5. Il-ligijiet applikabbli ghal dan il-kaz huma tnejn. L-artikolu 1032(1) tal-Kodici Civili li ghid "*Jitqies fi ħtija kull min bl-egħmil tiegħu ma jużax il-prudenza, id-diliġenza, u l-ħsieb ta' missier tajjeb tal-familja*" u kif ukoll numru ta' regolamenti tal-Kodici ghat-Traffiku Tat-Triq.

Il-**Kodici ghat-Traffiku fit-Triq** jipprovdi regolamenti li, inter alia, jirregolaw iz-zewg manuvri maghmula mill-partijiet f'din il-kawza.

Il-manuvra ta' ksur lejn il-lemin hija regolata fil-paragrafu **206** u jipprovdi s-segwenti:-

"Kmieni qabel iddur f'ghaqda ta' zewg toroq ara sewwa l-pozizzjoni u l-moviment tat-traffiku li jkun gej warajk. Uri b'sinjal il-hsieb tieghek u, meta

ma jkunx perikoluz li taghmel hekk, hu l-pozizzjoni xierqa. Stenna sakemm ikun hemm spazju xieraq bejnek u xi vetturi li jkunu gejjin, qabel ma ddur dawra shiha lejn il-lemin."

Il-paragrafu **199** jipprovdi ulterjorment is-segwenti:-

"*Qabel tkun se tibdel id-direzzjoni, dejjem ghandek taghmel sinjal 'il fejn tkun trid iddawwar u ghandek tkun zgur li ma hemm l-ebda periklu billi thares fil-mera tieghek. Kun zgur illi l-indicator li juri 'l fejn tkun se ddur jaghti s-sinjal mixtieq u li titfih minnufih wara li ddur."*

Fil-waqt li r-regoli li jirregolaw manuvra ta' surpass huma dawk indikati fil-paragrafi 197 sa 184. Il-paragrafu 181 jistabbilixxi principju generali li huwa dan:-

181. *"Qatt taqla' vettura ohra qabel ma tkun cert li tista' taghmel dan minghajr periklu ghalik jew ghal haddiehor. Oqghod attent specjalment meta jkun qed jidlam jew ikun hemm ic-cpar, ghax huwa difficli hafna li tikkalkula l-velocità jew id-distanza ".*

Bhala regola ghandu wkoll jigi segwit dak indikat fil-paragrafu **182:**

"*Aqla' minn naha tal-lemin"*

182. Din ir-regola mhux necessarjament tapplika fic-cirkustanzi li gejjin:-

- Meta min ikun isuq vettura quddiemek ikun ghamel sinjal li se jdur fuq il-lemin u tkun tista' taqilghu bla periklu mix-xellug minghajr ma tkun ta' inkonvenjenza ghat-traffiku l-iehor, jew meta tkun se tidhol go xi trejqa fuq ix-xellug.

Tidholx f'daqqa quddiem il-vettura li tkun ghadek kemm qlajt.

- Meta l-vetturi fil-moghdija tan-naha tal-lemin ikunu miexja aktar bil-mod minnek fi triq traffikuza."

Fl-ahharnett, ghal dak li huwa relevanti ghall-kaz in dizamina, insibu wkoll il-paragrafu **184** li jipprovdi s-segwenti:-

"Taqlax vetturi ohra meta tkun qed tavvicina:

- *post ta' qsim ghall-pedestrians, pelican crossing jew traffic lights;*
- *triq li taghqad m'ohra;*
- *kantuniera jew liwja iebsa;*
- *il-quccata ta' gholja*
- *post fejn il-livell tat-triq ikun se jitbaxxa u jerga' joghla f'daqqa."*

Fis-sentenza Sandra Bartolo vs Joseph Farrugia moghtija fit-2 ta' Ottubru 2001, il-Qorti Civili Prim' Awla nsenjat dan li gej fuq iz-zewg manuvri fuq deskritti u t-trattament taghhom:-

"Illi skond il-**Gibb** - ***"Trial of Motor Car Accident Cases"*** jinghad ukoll li:-

"A motorist has a right to turn his car in the highway, unless prohibited by some regulation. In so doing, however, he must have regard to the safety of others using the highway. He must be charged with negligence, if he turns his car to the right across the path of an approaching vehicle…..making it impossible for the driver of the rear car to avoid a collision….The cut of turning across the line of oncoming traffic is one which imposes a special duty of care".(p.85).

Illi l-istess awtur ikompli jghid li:-

"It is not enough to sound the horn or give some either signal; it is also nesessary that such warning be given at the proper time and place". The signal should be given so that it will serve its purpose".

Illi l-istess issostni l-awtur **Wilkinson** fil-ktieb tieghu ***"Road Traffic Offences"*** meta jsostni li *"the driver's duty is not confined to making signals; he must see, so far as he can that they have been understood".*

Illi konformament mal-istess gie diversi drabi ritenut mill-Qrati taghna inkluz fis-**Sentenza "Il-Pulizija vs F. Schembri". (A.K.26 ta' Gunju 1968)** li:-

"Min johrog l-indicator, ikun qed jaghti, kif huwa obbligat, avviz lit-traffiku ta' warajh u ta' quddiemu, imma ma jistax, sempliciment ghax hareg l-indiactor,

jaghmel li jrid, jikser il-priorita' li jaghtu r-regolamenti u jaqleb ir-rule of the road favur tieghu. Is-sinjal ghall-ewwel ifisser illi tkun l-intenzjoni tad-driver li jaqsam it-triq, izda mhux bizzejjed biex jkun jista' jaqsam.

Illi min-naha l-ohra min ikun qed jaghmel manuvra ta' sorpass ghandu jaghmel dan b'sigurezza, u dan sal-punt li meta jigi osservat li l-overtaking ikun perikoluz skond driver prudenti li dejjem jista' jipprevedi li l-vettura li jkun qed jaqla' tista' tbiddel ir-rotta, is-sewwieq ghandu dejjem jevita li jaghmel l-istess sorpass. ***("Il-Pulizija vs Manwel Mallia"*** *- XLIII.1001;* ***"Il-Pulizija vs John Ripard"*** *-XXXVI.749;* ***"Il-Pulizija vs S.A.C.J.Agius")*** *… …*

… … Illi abbazi ta' dan [igifieri tar-regoli tal-Kodici ghat-Traffiku fit-Triq citati supra] intqal fis-sentenza ***"Hugh Zammit nomine vs Keith Farrugia"*** *(P.A. RCP. 28 ta' Gunju 2001) li "minn dawn ir-regoli jidher li meta wiehed jaghmel sorpass dan ghandu jiehu r-responsabilita' tal-istess manuvra tieghu, u dan ifisser li persuna ragonevoli ghandha tiddesisti milli taghmel l-istess manuvra meta din tkun tista' jew ser tikkawza perikolu lill-istess sewwieq u lill-utenti l-ohra tal-istess triq, tant li f'certu cirkostanzi fuq elenkati fil-Highway Code, u kkonfermati fil-gurisprudenza nostrali, huwa imprudenti li tigi ttentata l-istess manuvra.* ***"Atlas Insurance Agency Limited vs Brian Cilia" -*** *P.A. (RCP) 16 ta' Jannar 2001). Fil-fatt f'kaz ta' dubju wiehed ghandu jiddesisti milli jaghmel tali manuvra, stante li l-prudenza hija l-bazi tas-sewqan regolat u responsabbli".*

Illi t-trattament taz-zewg manuvri fuq deskritti, cioe` il-manuvra ta' sorpass u l-manuvra ta' ksur lejn il-lemin gew ikkunsidrati fis-**Sentenza fl-ismijiet Jurgen W. Dobler vs Anthony Caruana tal-Qorti tal-Appell tal-5 ta' Ottubru 1998** fejn inghad illi:-

"Il-gurisprudenza konstanti tal-Qrati taghna tat precedenza f'dawn it-tipi ta' kollizzjonijiet lil dak li jkun qed jissorpassa. Il-Qorti rriteniet diversi drabi illi f'kazijiet bhal dawn in ezami il-preponderanza ta' probabilita' hija illi s-sewwieq li kien qed jikser lejn il-lemin ikun qasam ir-rotta ('cut across the path') tas-sewwieq li jkun qed jissorpassah minghajr ma jkun ta 'adequate warning' ".

Illi fil-fatt l-istess Onorabbli Qorti tal-Appell iccitat lil **Buchanan - *"Laibility in Motor Cases"*** fejn hemm miktub li:-

"In cases of collisions between right turning and overtaking, it is first of all necessary to have regard to the duties of the right-turning motorist; Early decisions tended to consider that all the turning motorist was required to do was to give a clear indication to the following motorists of his intention' As regulations requiring a motorist to have a clear view through his rearview mirror of following traffic became stricter, it became the duty of the driver to keep a look-out both in front and behind. He no longer complies with his duty unless, giving the turning signal, he takes reasonable steps to satisfy himself

that following traffic has both seen and reacted to his signal, which, it is submitted, boils down to taking reasonable steps to ensure that there will be no traffic in the process of overtaking him as he makes his turn".

Illi dawn il-principji gew sewgiti mill-gurisprudenza nostrali fosthom fis-sentenzi **"F. Clarke vs C. Aquilina"** (P.A. 6 ta' Dicembru 1977); **"A. Sciberras vs C. Zammit"** (P.A. 13 ta' Lulju 1978); **"E. Azzopardi vs L. McCarthy"** (P.A. 20 ta' Settembru 1978); **"E. Deguara vs J. Mallia"** (P.A. 25 ta' Jannar 1983); **"C. Gendrex vs J. Vassallo"** (P.A. 15 ta' Jannar 1988); **"T. Duca vs E. Mifsud"** (P.A. 15 ta' Gunju 1988)."

<u>Konsiderazzjonijiet</u>

6. L-Attrici tikkontendi li l-incident sehh fuq in-naha hazina tat-triq meta l-Konvenut qabez il-*continuous white line* biex jaqbez il-karozzi. Dan ma giex b'xi mod pruvat, anzi gie kategorikament michud mill-Konvenut (ara fol 229). Il-Qorti tqies li tenut kont tal-fatt inkontestat li Triq il-Kosta hija triq wiesgha u l-vettura tal-Attrici waqfet fin-nofs biex tikser fuq il-lemin (ara xhieda ta' Joseph Azzopardi, xhud prodott mill-Attrici fejn isostni dan ripetutament a` fol 101, 102, 104, 105, 107, kif ukoll xhieda tal-Konvenut a` fol 218 b'referenza ghar-ritratt Dok R1 a` fol 6), il-Konvenut, li kien qed isuq mutur, ma kellux ghalfejn jaqbez il-*continuous white line* u jispicca fuq in-naha hazina tat-triq biex jissorpassa lill-Attrici. Maghdud ma dan, l-istess Joseph Azzopardi li ra

l-habta ssehh, meta mistoqsi mill-Qorti a` fol 107 jekk rax il-mutur jaqbez il-linja tan-nofs huwa wiegeb "Le ma nistax nidhol fiha".

7. Il-Konvenut fix-xhieda tieghu a` fol 218 spjega n-naha ta' fejn kien qed isuq qabel il-habta b'dan il-mod: "Hi kienet fuq in-naha ta' gewwa. Ahna konnha fuq in-naha tal-lane imma mhux fuq gewwa."

8. Ghalhekk il-Qorti tifhem, li l-Konvenut kien qieghed isuq il-mutur fuq il-lemin ma' genb fejn kienu qeghdin jinstaqu l-karozzi ghaliex il-karregjata ta' Triq il-Kosta kienet wiesa' bizzejjed biex tippermettilu jsuq b'dan il-mod. **Il-Qorti tal-Appell, fis-Sentenza fl-ismijiet Raymond Azzopardi vs Denise Buhagiar, tas-16 ta' Dicembru 2004** kkunsidrat dan it-tip ta' sewqan kif gej:-

"*Meta si tratta ta' karreggjata wahda fl-istess direzzjoni, bhalma kien il-kaz odjern, sorpass ifisser li l-vettura li tkun wara vettura ohra (irrispettivament minn jekk wahda hix motorcycle u l-ohra karozza) taqbez lil dik ta' quddiemha biex tiehu postha quddiem dik il-vettura li tkun hekk inqabzet. F'dan il-kaz ma kien hemm ebda manuvra ta' sorpass f'dan is-sens, izda kien hemm semplicement manuvra min-naha ta' l-attur (u possibilment anke siehbu iehor li kien fuq mutur iehor warajh) "to jump the queue" tal-vetturi li kienu telghin bil-mod it-tela' tax-Xemxija billi joholqu "flow" ta' traffiku parallel ghal dak li kien tiela f'karreggjata wahda li suppost tiehu linja wahda ta'*

traffiku u mhux tnejn. Huwa ghalhekk li l-attur jghid – ara d-deposizzjoni aktar 'l fuq riportat – li huwa kien qed isuq fil-"lane" tieghu però fuq in-naha ta' barra ta' dak il-"lane"… Din hija prassi, specjalment fejn si tratta ta' motorcycles, sfortunatement prevalenti hafna izda li però hija wkoll perikoluza hafna. Sewwieqa ta' motorcycles ghandhom jiftakru li proprju minhabba d-daqs u l-konfigurazzjoni tal-vettura taghhom, huma anqas vizibbli minn karozza, u meta joholqu "flow" ta' traffiku parallel ghal dak li jkun ghaddej minn karreggjata singola ikunu qed jirriskjaw li jahsdu kemm vetturi li jkunu sejrin fl-istess direzzjoni kif ukoll vetturi li ghal xi raguni jkollhom jaqsmu dik il-karreggjata."

9. Il-Qorti tal-Appell f'din il-kawza qablet ma dak konkluz mill-Ewwel Qorti li s-sewwieq tal-mutur ghandu jassumi r-responsabbiltá tal-incident ghaliex, bil-fatt li kien qed isuq il-mutur parallel ghall-flow tat-traffiku ta' vetturi, huwa ghamilha impossibli sabiex il-parti l-ohra, li kienet hierga minn *side street*, setghet tarah allavolja kienet hadet il-prekawzjonijiet kollha possibli qabel harget.

10. Fil-kaz in ezami il-Qorti ghalhekk trid tqis jekk, bil-fatt li l-Konvenut kien qed isuq *in parallel* mal-flow tal-karozzi, ghamilhiex impossibli sabiex l-Attrici setghet tarah, jekk din tkun hadet il-prekawzjonijiet kollha.

11. Jirrizulta li qabel ma ddecidiet tikser ghal-lemin, l-Attrici kienet wieqfa f'pozizzjoni kemmxejn angolata ("*slanting"*) (ara xhieda tal-Konvenut a` fol 218 u 221 u xhieda ta' Joseph Magro a` fol 195). F'dik il-pozizzjoni l-Attrici tghid fix-xhieda taghha a` fol 116 li harset mill-mirja tal-genb u tan-nofs izda l-mutur ma ratux:-

> "**Dr. Simon Cachia:** Inti fix-xhieda tieghek uzajt dan id-diskors meta qed tghid li ridt tohrog. Ghid tajt titwila. Tista' tiddiskrivilna kif ghamiltha din it-titwila qabel ma ddecidejt tohrog?
>
> **Xhud:** Mill-mirja z-zewg nahat u tan-nofs.
>
> **Dr. Simon Cachia:** Il-mutur rajtu?
>
> **Xhud:** Le karozzi rajt warajja.
>
> **Dr. Simon Cachia:** Jekk nissuggerilek li inti harist fil-mirja u ma rajthux qed naqblu.
>
> **Xhud:** Ezatt."

12. Meta jitqies li Triq il-Kosta hija triq dritta u lixxa b'vizwali fit-tul u l-hin tal-gurnata kien madwar l-ghaxra u nofs ta' filghodu f'gurnata sajfija, l-Qorti ssibha difficli temmen li l-Attrici ma ratx lill-Konvenut. F'dik il-pozizzjoni kemmxejn angulata, il-Konvenut kien ikun vizibbli ghall-Attrici anke minn semplici harsa mit-tieqa tan-naha taghha.

13. Fil-verzjoni moghtija mill-Attrici fir-Road Accident Report (a` fol 88) u fix-xhieda taghha (a` fol 110) l-Attrici tghid li l-habta sehhet meta hi kienet kwazi dahlet fit-triq laterali:-

> "**Xhud:** Kwazi. Ghax il-karozza, il-quddiem ta' l-iSkoda tawwali".

Però , l-Attrici tghid ukoll li, l-impatt sehh hekk kif qalghet ghal fuq il-lemin u li ma l-istess impatt wicc il-Konvenut gie ma' wiccha:-

> "Ehe. Ergajt tajt titwila u dhalt ghalija. <u>Kif ghalija dhalt f'daqqa wahda hoss kbir ta' mutur u wicc ta' ragel ma' wicci.</u>" (a` fol 109. Emfazi tal-Qorti).

14. Indikazzjonijiet fattwali jemergu oggettivament mir-*res gestae* li jiccirkondaw l-incident, partikularment il-hsarat tal-vettura misjuqa mill-Attrici. Dawn kienu fuq in-naha ta' quddiem tal-bieba tax-xufier, fuq il-front fender qrib l-istess bieba, u fuq in-naha t'isfel tal-*front right tyre* u l-*alloy wheel* taghha (ara ritratti Doks R2, R3, R5, R6 u R11 a` fol 6). Dawn ix-xorta ta' hsarat huma illustrattivi hafna ta' kif sehhet id-dinamika tal-incident.

15. Fil-fehma tal-Qorti, dawn juru li l-iskontru sehh skont l-ewwel verzjoni moghtija mill-Attrici (a` fol 109) u cioe` hekk kif l-Attrici kisret fuq il-lemin. Din il-verzjoni tal-Attrici taqbel ma dak li konsistentement gie deskritt mill-

Konvenut fil-verzjoni moghtija minnu fl-istess rapport (a` fol 88) u fid-deposizzjoni tieghu li timmerita citazzjoni estensiva:-

> "**Xhud:**…Kif qed indur dik il-kisra hemmhekk fejn hemm tal-gelat, ikun hemm karozza, naraha wieqfa, propja rajtha waqfet naqra bl-indikatur, rajtu l-indikatur jien, kollox rajt jien. U jien ghidt: 'X'se taghmel din il-karozza?' Kif mort biex nghaddi, hargitli f'daqqa u wehilt ma' quddiem taghha. Hekk niftakar jien….Ghax jiena mhux ghidt li se nghaddi, saqsejt x'se taghmel din. Wieqfa, se ddur? U kif kont se nghaddi, daret u wehilt maghha…
>
> **Qorti:** Ix-xhud qed jara r-ritratt immarkat bhala R1 (a' fol 6)…
>
> **Xhud:** U ma kenitx hafna l-gewwa lanqas. Kienet naqra hekk u kienet naqra slanting ukoll.
>
> **Qorti:** U qed jindika fejn hemm ic-cirku mmarkat bl-ahmar bhala l-post fen kien qal li ra l-vettura li kient involuta fil-habta mieghu.
>
> **Dr. Simon Schembri**: U l-incident, f'liema parti tat-triq sehh?
>
> **Xhud:** Fuq in-naha tas-side tieghi. Fuq din in-naha hawnhekk. Fejn hemm ic-cirku. Ghax jien kif hargitli, mhux qisni nfligt bil-mutur, ghidt: 'X'se taghmel din?' Bqajt imsammar mieghu." (a` fol 218 u 219).

Li l-habta sehhet malli l-Attrici kisret fuq il-lemin huwa anke korraborat minn Joseph Azzopardi, xhud prodott mill-Attrici stess:-

"**Dr. Yana Micallef Stafrace:** Meta mar fuq il-lemin f'liema naha tat-triq kien?

Xhud: Probabli hi kienet fin-nofs jigifieri fuq is-sign.

Qorti: X'rajt inti ghdilina mhux x'inhu probabbli.

Xhud: Kif qalghet rajt il-habta jien, kif appena mxiet ftit.

Qorti: Rajtu l-mutur jaqbez il-linja tan-nofs jew ma rajthux?

Xhud: Le ma nistax nidhol fiha.

Dr Yana Micallef Stafrace: Imma taf li qabizha from her right biex niftehmu.

Xhud: From her right meta kienet se taqla' ghal Bahar ic-Caghaq" (ara fol 107, ara wkoll l-istess xhieda a` fol 101).

16. Fid-dawl ta' dawn il-fatti jigi rilevat li diversi drabi gie ritenut minn dawn il-Qrati li "*hu d-dmir ta' sewwieq li jzomm dak li komunament tissejjah a reasonable look out, liema dmir igib mieghu li s-sewwieq jara dak li jkun ragjonevolment vizibbli…." Reasonable look out ifisser id-dmir li s-sewwieq jara dak li jkun ragjonevolment vizibbli jew ahjar in plain view. "The duty to look implies the duty to see what is in plain view". Konformament mal-premess u b'applikazzjoni tal-premess ghandu relevanza qawwija ghal kaz in disamina, dak li osservat l-Onor. Qorti tal-Appell Kriminali li jekk sewwieq isostni li ma rax il-vettura l-ohra gejja, "din hi auto inkolpazzjoni, ghaliex jekk seta' (kif ic-cirkostanzi stradali juru li seta') u kien imissu rah, u ma rahx,*

sinjal li ma kienx qieghed attent kif kellu jkun jekk ried izomm a proper look out". (**John Soler et vs Claire Gove et**, **Qorti Civili Prim' Awla, 14 ta' Ottubru 2003).**

17. Tabilhaqq fis-sentenza **Il-Pulizija v Vella***,* moghtija fl-10 ta' Awwissu 1963 u **l-Pulizija v Laferla** moghtija fis-17 ta' Gunju 1961 mill-Qorti tal-Appell Kriminali, insibu enuncjat principju fundamentali ghal dak li jirrigwarda zona ta' proper lookout. Infatti, gie ritenut li "*In-nuqqas ta' sewwieq li jara dak li huwa in plain view, ossia dak li hu regonevolment vizibbli, huwa auto kolpanti billi jimplika li ma jkunx qed izomm a proper lookout."*

18. B'applikazzjoni ta' dan l-insenjament ghal kaz in dizamina, johrog li l-fatt, li l-Attrici ma ratx lill-Konvenut gej bil-mutur minn triq b'konfigurazzjoni lixxa u b'vizwali cara kif diga' inghad. Dan ifisser li ma harsitx jew ma harsitx kif kellha thares qabel kisret fuq il-lemin. Kellha l-obbligu tara dak li kien 'in plain view'. Isegwi ghalhekk li l-Attrici ma kienetx qed izzomm 'proper look out', specjalment meta ftit tal-hin qabel kien ghadda minn hdejha mutur misjuq minn missier il-Konvenut (ara xhieda ta' Anthony D'Anastasi a` fol 220, Joseph Magro a` fol 195 u Carmel Vella a` fol 207).

19. Lanqas ma jista' jinghad, li bil-fatt li l-Attrici xeghlet l-'indicator' tal-lemin hija giet moghnija b'xi dritt li tikser fuq il-lemin minghajr ma tghati 'a proper look-out'. Maghdud ma' dak gia citat supra rigward din il-kwistjoni, il-

Qorti tal-Appell Kriminali fl-ismijiet il-Pulizija vs. Ramona Fabri tat-22 ta’ Novembru 2016 irriteniet dan li gej:-

*“Bħalma ntqal fis-sentenza mogħtija minn din il-Qorti diversament presjeduta fl-ismijiet **Il-Pulizija v. Ivan Vella** fit-3 ta’ Ottubru 2001, il-fatt li sewwieq jixgħel l-indicator ma jagħtihx xi dritt assolut li jagħmel dak li qed jindika li bi ħsiebu jagħmel peress li dan is-sinjal jindika biss l-intenzjoni tas-sewwieq, cioe` dik li juri fi żmien adegwat minn qabel x’inhi l-manuvra li jrid jagħmel.”*

Dik il-Qorti kompliet tghid hekk f'dik is-Sentenza:-

“Il-fatt li sewwieq jixghel l-indicator tieghu ma jfissirx li hu jista’ jaqbad u jaghmel il-manuvra tieghu minghajr ma jiehu wkoll, u minn qabel, kull prekawzjoni mehtiega biex jara li ma jigix kawzat xi incident. L-obbligu tal-‘proper lookout’, tas-sewqan prudenti, jibqa’ xorta wahda fuq kull sewwieq, irrispettivament jekk jixghelx l-indicator jew le. L-indicator ismu mieghu, juri jew jindika biss dak li bi hsiebu jaghmel is-sewwieq, u ma jaghtih ebda dritt li jaghmel xi manuvra minghajr ma wkoll jesplora dak kollu li qed jigri madwaru.

Sewqan prudenti jitlob li meta wiehed sejjer jaghmel manuvra konsistenti f’right hand turn hu ghandu jixghel l-indicator f’hin u distanza adegwata qabel il-punt fejn irid jaghmel ir-right turn, jieqaf ezattament qabel ma jibda jdur u jesplora t-triq sewwa, minn kull naha u angolu, sabiex jara li ghandu ‘a clear

way' qabel ma jkompli bil-manuvra li jrid jaghmel. Hu biss wara li jara li ma hemm ebda traffiku iehor fil-vicinanzi tieghu li sewwieq prudenti ghandu jaghmel il-manuvra ta' 'a right hand turn'. Ovvjament, sewwieq f'tali cirkostanzi jibqa' obbligat wkoll li jara anke jekk hemmx xi traffiku gej warajh jew jekk hemmx xi traffiku li gja` beda jissorpassah fil-mument li hu jibda jaghmel il-manuvra tar-'right hand turn'."

20. Anke l-**Qorti tal-Magistrati fis-Sentenza fl-ismijiet Hugh Zammit pro et noe vs Charlotte Busuttil tas-16 ta' Lulju 2001** kellha hekk xi tghid:-

"Hu ormai pacifiku fil-gurisprudenza taghna li l-uzu tal-indicator hu biss wiehed mill-mizuri li sewwieq ghandu jiehu meta jigi biex ibiddel id-direzzjoni tal-vettura tieghu.

F'sentenza moghtija fis-16 ta' Ottubru,1995 il-Prim Awla Civili fil-kawza "Hugh P Zammit noe vs Raymond Debono" qalet li meta sewwieq ikun ser jikser ghal go "side street" mhux bizzejjed illi jaghmel sinjal, izda jrid jara ukoll illi dawk li qed isuqu warajh ikunu fehmu s-sinjal u rreagixxew ghalih. Huwa jrid jaccerta ruhu li mhemm hadd li jkun qed jaqilghu fil-mument li jkun ser jikser (**ara wkoll "Anthony Busuttil vs Victor Grima" Prim Awla 24 ta' April 1996**)".

21. L-istess qalet il-**Qorti ta' l-Appell fis-Sentenza fl-ismijiet H Farrugia vs R Ripard tal-15 ta' Frar 1974**: "*meta wiehed jigi biex jaqsam it-triq b'karozza dana jrid jara li ma jkunx hemm traffiku mhux biss meta jibda jaqsam, imma anke sakemm jaqsam ghal kollox".*

22. Izda jrid jinghad ukoll li l-Attrici argumentat ukoll li l-Konvenut kien qed isuq b'velocita` eccessiva. Fuq dan il-punt jinghad li *"Il-velocita' tal-parti l-ohra mhix skuza ghad-driver li jonqos mill-osservanza tad-dmirijiet tieghu tas-sewqan." (**Vol. 29 p. 557**).*

*"Il-fatt li sewwieq ikun qed isuq karozza b'velocita' eccedenti li speed massimu regolamentari, jekk dan ma jkunx il-kawza determinanti tal-kollizzjoni, huwa m'ghandux jinstab responsabbli lanqas fi grad ta' kontributorjeta' purche' li speed tieghu ma jkunx dak li jista' jissejjah "sfrenat". (**S. Mizzi vs J. Grech 23/3/72 u A. Bartolo vs K. Micallef 16.2.73).***

*"Gie kostantement ritenut illi waqt li l-velocita' eccessiva ghal dik regolamentari, jekk tirrizulta pruvata, tesponi lid-driver sija jekk dan ikun main road user u sija jekk ma jkunx, ghall-proceduri kriminali kontra tieghu ghall-vjolazzjoni ta' regolamenti tas-sewqan appositi; tali velocita' eccessiva fiha nfisha ma tistax titqies a priori bhala fattur determinanti ghar-responsabilita' ghall-incident jew kontributorju ghalih. **Irid jigi stabilit***

***sodisfacentement illi l-velocita' eccessiv kienet element determinant li pprovoka l-incident u li tista' titqies bhala l-kawza prossima tal-akkadut*" (*ara Sentenza A. Stanley vs A. Zahra PA JSP 23.3.93*)*.*" (ara ukoll **Hugh P. Zammit pro et noe vs Angelo Abela**, **Prim' Awla tal-Qorti Civili, 5 ta' Ottubru 2001** u kif wkoll **Stefan Xuereb vs Maria Cocetta Debono et**, **Qorti tal-Appell, 30 ta' Marzu 2001** fejn inghad li "*hi pacifika l-gurisprudenza li f'kazi kongruwi l-fatt li jista' jirrizulta anke xi eccess ta' velocita` ma kellux ikun fattur li jaddebita kontributorjeta` ghas-sinistru fuq driver illi kien altrimenti qieghed in pjena osservanza tar-regolamenti tat-traffiku*").

23. Il-fatt li l-mutur misjuq mill-Konvenut lanqas halla break marks izda merament marka taz-zejt (ara xhieda Surgent PS977 Joseph Zammit a` fol 94) juri li, anke jekk seta kien qed jeccedi l-massimu regolamentari permess f'dik it-triq kif indikat fir-ritratt Dok R12 a` fol 6, l-velocitá li kien ghaddej biha l-Konvenut ma setghetx kienet wahda sfrenata.

24. Din il-Qorti lanqas ma tista' tikkonkludi li l-Konvenut kien ghaddej b'velocita` mill-fatt li l-vettura tal-Attrici sfat *beyond economical repair* kif jidher li pruvat tikkontendi l-Attrici. Min dak indikat fil-kummenti tas-surveyor Joseph Muscat fis-survey report a` fol 153, il-vettura giet hekk dikjarata minnu, mhux ghax il-hsarat subiti fl-istess kienu estensivi izda ghaliex ladarba l-vettura giet stmata li kellha guide book value ta' LM700 ma kienx

jaqbel li ssir nefqa fl-ammont indikat fl-istess *survey report* ghat-tiswija tal-vettura: "*Considering the total cost of parts and labour to repair this vehicle compared to the vehicle's market value, it is my opinion that this vehicle is beyond economical repairs*." Kieku l-karozza kienet ghadha gdida jew ghadha ma ghamlitx iz-zmien taghha fit-triq u garrbet hsarat tali, li ma jkunx jaqbel li tissewwa, hemm iva, tista' tkun cirkostanza li tindika, li dawn il-hsarat gew ikkawzati minhabba b'konsegwenza ta' velocita` ta' sewqan tal-parti l-ohra.

25. Il-Qorti tikkonkludi ghalhekk, li fil-kaz de quo l-kawza prossima ghall-akkadut ma kienx l-ispeed tal-Konvenut izda kienet il-manuvra li ghamlet l-Attrici biex kisret fuq il-lemin u 'qasmet ir-rotta' tal-Konvenut minghajr "a proper look out" fis-sens spjegat iktar 'l fuq. Dina kienet il-kawza determinanti ghall-incident. In-nuqqas ta' harsien tar-regolamenti fuq imsemmija tal-Kodici tat-Triq, mhux biss huwa infrazzjoni ta' dawn ir-regolamenti fihom innfushom, izda tali agir jinfilza ruhu f'dak li jistabilixxi l-artiklu 1032(1) tal-Kodici Civili sa fejn jirrigwarda x-xorta ta' responsabbilita' mehtiega f'cirkostanzi simili. F'dan is-sens il-Qrati taghna jghallmu li:-

"*Huwa principju ben affermat f'materja ta' kollizjonijiet illi r-regola fundamentali li ghandha tiggwida dejjem lill-utenti ta' vejikoli hi dik maghrufa bhala "reasonable and careful look-out", ossija "proper look-out". Din ir-regola tirrientra b'mod generali, f'materja ta' danni akwiljani, f'dak precizat*

mil-ligi fir-rigward tal-grad tal-kolpa tar-responsabilita` ghad-danni. Hekk l-Artikolu 1032(1) tal-Kodici Civili jirritjieni li hu in kolpa min ma juzax il-prudenza, diligenza u attenzjoni ta' bonus paterfamilias" (ara **Sentenza Prim Awla Qorti Civili u per Imhallef Philip Sciberras tas-27 ta' Gunju 2003 fl-ismijiet Edward Tabone pro et -vs- Etienne Borg**).

26. Izda minn naha l-ohra, in-nuqqasijiet tal-Attrici fil-manuvra minnha maghmul ta' "right hand turn" ma jezonerawx awtomatikament lil min ikun gej minn warajha mir-responsabiltajiet tieghu. Dan il-Qorti qed tghidu ghaliex tqis li, ghalkemm il-Konvenut seta' kellu precedenza (ara **Sandra Bartolo vs Joseph Farrugia** citata supra), huwa messu wkoll accerta ruhu mill-intenzjoni tal-Attrici qabel ma ttenta jissorpassaha.

27. Ladarba l-Konvenut induna li l-Attrici kellha l-intenzjoni tikser ghal fuq il-lemin izda fl-istess hin ma kienx konvint mill-waqt li fih kienet ser iddur (ara xhieda tieghu a` fol 218 sa 210, 221, 223), dan il-fattur ta' incertezza kellu jwasslu biex jifhem, li jew jiddesisti mis-sorpass li kellu f'mohhu jew isuq mix-xellug, fid-dawl ta' dak li jirrikjedu r-regolamenti tal-Kodici ghat-Traffiku fit-Triq fuq citati. Il-fatt li l-Konvenut iddecieda li xorta jiehu c-cans u jibqa' ghaddej, juri nuqqas ta' osservanza min-naha tieghu wkoll ta' dik id-diligenza mehtiega ghal sewqan prudenti skont l-imsemmija regolamenti 181, 182 u 184 tal-Kodici ghat-Traffiku fit-Triq. F'dan is-sens ghalhekk il-

Konvenut ikkontribwixxa ukoll ghall-incident fil-grad li ser jissemma' hawn taht.

28. Ghalhekk, sabiex din il-Qorti, tistabilixxi kemm it-tort u kif ukoll tkun tista' tasal ghall-quantum tad-danni involuti, ikollha ta' bil-fors tapporzjona r-responsabbilita` tal-kontendenti ghall-incident.

29. F'dan ir-rigward diversi sentenzi tal-Qrati taghna, konformement ma' dak li jrid l-artiklu 1051 tal-Kap 16 tal-ligijiet ta' Malta, gibdu l-linja li jiddikjaraw porzjon akbar ta' htija lil dak is-sewwieq li l-manuvra tieghu kienet il-kawza determinanti tal-incident billi jattribwulu sehem ta' zewg terzi mit-tort filwaqt li jallokaw il-kumplament ta' terz mis-sehem lis-sewwieq l-iehor li b'xi mod ikkontribwixxa ghall-incident (ara fost ohrajn **Gasan Insurance Agency Limited vs Jacqueline Galea, Qorti Civili Prim' Awla, 21 ta' Gunju 2002, Sandra Bartolo vs Joseph Farrugia citata supra, Alexander Zammit vs David Debono, Qorti Civili Prim' Awla, 3 ta' Lulju 1995).**

30. F'dan l-istadju jakkwista valur dak li qal Lord Denning fil-kawza **Broom et vs Butcher** (1975): *"Negligence depends on a breach of duty, whereas contributory negligence does not. Negligence is a man's carelessness in breach of duty to others.* ***Contributory negligence is a man's carelessness in looking after his own safety. He is guilty of contributory negligence if he ought reasonably to have foreseen that, if***

***he did not act as a reasonable prudent man, he might hurt himself.*”** (enfazi mizjuda).

31. Ghalhekk, fid-dawl ta’ dawn is-Sentenzi u taghlim gurisprudenzjali, din il-Qorti thoss, li sa fejn titqies l-apporzjonament ta’ responsabbilita`, ghandha tapplika dan il-kriterju , ghall-fattispecie tal-kaz ta’ din il-Kawza. Dan ifisser li l-Attrici ghandha tbati zewg terzi ($^{2}/_{3}$) mit-tort ladarba l-manuvra tal-Attrici (li daret fuq il-lemin minghajr ma rat dak li kien ragjonevolment vizibbli) kienet l-element principali li kkontribwixxa ghall-habta, filwaqt li l-Konvenut ibati terz mit-tort, ladarba baqa’ ghaddej isuq qabel ma accerta ruhu x’kienet l-intenzjoni tal-Attrici u gie ghalhekk li kkontribwixxa ghal terz ($^{1}/_{3}$) mit-tort.

<u>Likwidazzjoni tad-Danni</u>

32. Fil-ligi taghna l-likwidazzjoni tad-danni hija regolata bl-artikolu 1045 tal-Kodici Civili li taqsam id-danni f’zewg aspetti: id-danni attwali (damnum emergens) u t-telf ta’ qliegh futur (lucrum cessans). Is-somma tad-danni hi rimessa ghall-arbitriju prudenzjali tal-Qorti, fil-limiti stabbiliti mil-ligi permezz tas-sub-inciz 2 tal-imsemmi artikoli 1045 tal-Kodici Civili: “*Id-determinazzjoni tal-kwantum tar-rizarciment hi certament fis-sistema legali taghna ispirata mir-regola stabbilita fl-Artikolu 1045 tal-Kodici Civili. Fir-rigward tal-lucrum cessans dan jinvolvi t-telf ta’ qliegh futur minhabba l-inkapacità. Il-ligi mbaghad thalli fid-diskrezzjoni tal-Qorti biex, valjati c-cirkostanzi tal-kaz, ix-*

xorta u grad ta' l-inkapacità, u l-kondizzjoni tal-parti danneggjata, tistabbilixxi s-somma rizarcitorja. Innegabilment, però, il-metodu ta' din il-valutazzjoni tad-dannu lill-persuna minn dejjem ikkostitwiet il-problema l-aktar spinuza, kif hekk jirrizulta minn semplici raffront tad-diversi decizjonijiet in materja." (**Paul Debono vs Malta Drydocks**, Qorti Civili Prim' Awla, 27 ta' April 2005)

<u>Telf attwali subit mill-Atturi</u>

33. Skont il-prospett ta' danni prezentat minnha (ara fol 25), l-Attrici tikkontendi telf attwali f'valur ta' LM192.15 li jikkonsistu fis-segwenti:-

- LM25 towing (ara wkoll ricevuta a` fol 18)
- LM36 Psychological assessment fuq it-tifel taghha Gary (ara fol 19)
- LM40 rapport redatt mit-tabib ortopediku Mr. C. J. Sciberras (ara avviz a` fol 22) u LM85 skont nota ffirmata mill-istess tabib a` fol 23.
- LM6.13 medicinali mill-ispizerija Evans Pharmacy (ara rcevuta a` fol 23)

34. Il-Qorti tqis li m'ghandhiex tinkludi fil-kalkolu taghha l-ammont ta' LM85 indikati fin-nota ffirmata mit-tabib ortopediku billi ma hemm xejn x'jindika li tali hlas jorigina minn xi spiza marbuta mad-danni subiti mill-incident in kwistjoni. Il-hlas dovut mir-rapport redatt mill-istess tabib (a` fol 12) jammonta ghal LM40 skont l-avviz a` fol 22. Ghaldaqstant hija l-

konvinzjoni tal-Qorti li l-LM85 imsemmija fin-nota a` fol 23 m'ghandhom l-ebda konnessjoni mal-incident de quo.

35. Ghalhekk it-telf attwali subit mill-Attrici jammonta ghal LM107.13 ekwivalenti ghal **€249.55**

36. Hemm ukoll il-valur tal-karozza li giet dikjarata 'beyond economical repair' (ara *survey report* a' fol 17). Skont dan is-*survey report* il-*book value* tal-vettura huwa dak ta' Lm700 antiki li minnu jrid jitnaqqas il-valur tal-karkassa ta' Lm100. Dan ifisser li l-valur totali tal-vettura huwa dak ta' sitt mitt liri antiki (Lm600) ekwivalenti ghal elf tlett mija sebgha u disghin Ewro u tnejn u sittin centezmu **(€1,397.62).**

37. Ghalhekk ifisser li d-danni attwali sa fejn jirrigwarda lill-Attrici jammontaw ghal mitejn disgha u erbghin Ewro u hamsa u hamsin centezmu (**€249.55**) mentri dak li jirrigwarda lill-Attur Ray Vella huwa dak ta' elf tlett mija sebgha u disghin Ewro u tnejn u sittin centezmu (**€1,397.62**).

Telf attwali subit mill-Konvenut

38. Il-Konvenut prezenta wkoll prospett ta' danni (a` fol 38) permezz ta' liema qed jikkontendi telf attwali f'valur ta' LM6,323.49 li jikkonsistu fis-segwenti:-

- LM 18 rapport medikali mahrug mill-Isptar St. James (ara ricevuta a` fol 40)
- LM6,000 valur tal-mutur (ara Dok E a` fol 41)
- LM19.75 f'medicinali (ara tlett ircevuti a` fol 43 ta' LM7, LM6.07 u LM6.68 kull wiehed)
- LM285.74 f'unpaid sick leave u half-pay sick leave (ara Dok G a` fol 44 u 45)

39. Rigward il-valur tal-mutur il-Qorti tinnota li l-Konvenut naqas milli jipprova konkluzivament li l-mutur safa 'beyond economical repair' konsegwenza tal-incident. Fis-survey report fuq il-mutur (a` fol 37) hemm dikjarat li "*Motorcycle was parked in a garage close to P/B. There where several m/c parked and <u>I couldn't conduct survey</u>. It seems to be a total loss P/B to dismantle and call me for a proper survey*." (sottolinear ta' din il-Qorti). Il-'proper survey' ghal xi raguni qatt ma gie prezentat filwaqt li r-ritratti tal-mutur prezentati mill-Konvenut a` fol 72 u 73 ma humiex cari inkwantu ma jindikaw xejn il-grad tal-hsara subita fuq il-mutur. In mankanza ta' provi kif trid il-ligi, din il-Qorti ma tistax tikkonkludi li l-mutur gie fil-fatt zarmat u dikjarat 'beyond economical repair'.

40. B'dana ma jfissirx li l-Qorti ma ghandhiex tillikwida somma li tirrifletti d-danni li sofra l-Konvenut, inkwantu jirrigwarda l-hsara fil-mutur. Il-Qorti

xorta hija konvinta li hsarat tassew kien hemm. Ghalhekk, galadarba ma giex ippruvat li l-mutur safa tassew ‘beyond economical repair’ izda fl-istess hin jirrisulta li hsarat tassew kien hemm, il-Qorti ser tillikwida t-telf attwali *arbitrio boni viri* abbazi tal-principju ta’ gustizzja ekwittativa, fl-ammont ta’ LM4,000 ekwivalenti ghal disat elef tlett mija u sbatax-il Ewro u disgha u erbghin centezmu (€9317.49) (ara **Decizjoni Prim Awla Qorti Civili fl-ismijiet Margaret Camilleri, Caroline Ebejer u Monica Gatt vs The Cargo Handling Co Ltd tat-13 ta' Ottubru, 2004)**.

41. Isegwi li t-telf attwali subit mill-Konvenut konsegwenza tal-incident jammonta ghal LM4,323.49 ekwivalenti ghal ghaxart elef wiehed u sebghin Ewro (**€10,071**).

<u>Telf ta’ qliegh futur tal-Attrici</u>

42. Jigi rilevat, li fid-duttrina legali moderna, l-attribuzzjoni ta’ risarciment ma ghadhiex marbuta ma’ dik klassika u ristretta fis-sens, li biex ikun hemm danni dawn bil-fors iridu jkunu marbuta ma’ xi ghejun certi ta’ qliegh. Aktar minn hekk, l-anqas ma huma kwantifikabbli danni fizici u vizibbli biss, biex dak li jkun jista’ jasal ghall-likwidazzjoni ta’ danni subiti mid-danneggjat. Fil-kaz tal-Attrici jirrisulta li hija mara tad-dar u qeghdha ukoll tinsisti li apparti danni fizici soffriet ukoll dawk psikologici.

43. Ghalhekk qabel ma din il-Qorti tghaddi biex tikkunsidra dawn ix-xorta ta' danni subiti mill-Attrici, huwa valevoli li jigi iccitat dan il-bran mill-**Visintini**:

"Un altro aspetto importante da sottolinerare delle voci che vanno qui descritte sta nel fatto che esse servono anche ad attribuire un risarcimento a quei soggetti che non sono portatori di reditto, quindi, non indipendenti dal punto di vista economico, come le casalinghe e, inoltre, sevono a accreditare una maggiore rilevanza del danno conistente in disturbi psichici , cioe in menomazioni delle facolta' intellettive del danneggiato , che vengono a questo punto risarcite in modo diretto, in quanto esse finiscono con l'assumere rilevanza sotto il profile di una diminuzione della qualita' della vita nei rapport esterni." (**Giovanni Visintini, Trattato Breve Della Responsabbilita` Civile, CEDAM. Ed. 1996 . Pg 546.**)

44. Dawn il-punti stabbiliti din il-Qorti kkunsidrat li l-Attrici twieldet fil-25 ta' Marzu 1967 (ara r-rapport tal-Pulizija a` fol 86). Ghaldaqstant fil-jum tal-incident (4 ta' Lulju 2004) l-Attrici kellha sebgha u tletin (37) sena. Di piu` meta sehh l-incident kienet mara tad-dar minn meta rtirat mix-xoghol taghha fit-2 ta' Mejju 2001 (ara xhieda ta' David Buttigieg a` fol 127), u cioe` madwar tlett snin qabel l-incident.

45. Fil-prospett tad-danni hemm indikat li l-Attrici kien bi hsiebha terga' tibda tahdem meta jikber ftit iehor it-tifel taghha. B'dana kollu l-Attrici irtirat

definittivament minn xogholha. Il-Qorti waslet ghall-konkluzjoni li r-raguni rejali wara l-irtirar taghha, giet spjegata minn David Buttigieg, xhud prodott mill-Attrici. Ix-xhieda tieghu timmerita li tigi citata:-

“**Dr. Yana Micallef Stafrace:** Jirrizultalek ghaliex irrizenjat?

Xhud: Iva ghax kienet hadet l-iskema ta’ rtirar kmieni.” (a` fol 128)

46. Di piu’ minn meta telqet mix-xoghol taghha, f’Mejju tal-2001 u cioe` tlett snin qabel l-incident, tul kemm damet din il-kawza, l-Attrici qatt ma regghet hadmet. Ghadda bizzejjed zmien li matulu t-tifel zgur lahaq kiber bizzejjed biex setghet terga’ tahdem kieku riedet. Ma ngabet ebda prova, li l-Attrici regghet irritornat ghax-xoghol ghaliex li kieku, zgur kienet tesebixxi xi xorta ta’ dokumenti dwar il-qliegh taghha, talinqas ai fini ta’ kalkoli ta’ danni. Dan ikompli jikkonvinci l-Qorti, li l-intenzjoni tal-Attrici, meta waqfet mix-xoghol fir-rejalta’ kienet li tieqaf permanentement.

47. In linea ma dak li ghid il-Visintini sucitat, il-Qrati taghna jsostnu li “Hu ormai pacifiku fil-gurisprudenza ...... li mara tad-dar hi intitolata ghal kumpens (ara **“Carmelo Zammit et vs George Bezzina et”, Qorti ta’ l-Appell, 19 ta’ Settembru 1973; “Nazzareno Apap pro et noe vs Francis Degiorgio et”, Qorti ta’ l-Appell, 16 ta’ Jannar 1984**). U fil-kawza fl-ismijiet **Elizabeth Grech et vs Mario Briffa deciza minn din il-Qorti diversament presjeduta fil-21 ta’ Frar 1997 per Imhallef Giannino Caruana Demajo**

intqal li *"billi x-xoghol tad-dar ukoll ghandu valur ekonomiku, u l-kontribut li taghti mara tad-dar lill-ekonomija domestika ma ghandux jitqies li hu anqas minn dak li jaghti r-ragel, fil-fehma tal-qorti x-xoghol tad-dar ghandu jitqies li jiswa mhux inqas mill-paga minima nazzjonali"*, principju li gie segwit ukoll fil-kawza fl-ismijiet **Maria Dolores Borg et vs Emanuel Zammit deciza minn din il-Qorti diversament presjeduta fit-22 ta' Marzu 1999 per Imhallef Noel Arrigo.** (ara ukoll **Joseph Galea et vs Charles Fenech et, Qorti Civili Prim' Awla, 19 ta' Mejju 2010**).

48. Fir-rigward tal-multiplier li ghandu jigi applikat, din il-Qorti taghmel referenza ghal dak insenjat mill-**Prim Awla tal-Qorti Civili per Imhallef Lino Farrugia Sacco fis-sentenza John Ransley et vs Edward Restall tal-10 ta' Mejju 2005:**

"*Hawnhekk ghandna fattur pjuttost diskrezzjonali. Il-metodu ta' likwidazzjoni tad-danni kien ghal zmien twil ibbazat fuq il-principji enuncjati fil-kawza* ***Butler vs Heard*** *deciza mill-Qorti tal-Appell Civili Superjuri fit-22 ta' Dicembru, 1967. F'dik il-kawza intqal li fid-determinazzjoni tal-multiplier wiehed irid jiehu in kunsiderazzjoni c-"chances and changes of life", b'mod li dan il-multiplier ma jwassalx lid-danneggjat li jiehu kumpens daqs li kieku baqa' jahdem sad-data li jirtira, izda l-figura tigi mnaqqsa biex b'hekk ikun ittiehed in kunsiderazzjoni l-fatt li l-persuna ddanneggjata setghet, fil-kors normali tal-hajja taghha, ma waslitx qawwija u shiha sa l-eta' tal-pensjoni*.

*Izda l-figura uzata ghall-iskop tal-Multiplier mhux dejjem inghatat l-istess tifsira, u lanqas ma dejjem gew uzati l-istess principji. Dan kien wassal biex il-**Qorti tal-Kummerc fil-kawza Lambert vs Buttigieg deciza fit-18 ta' April, 1963** kienet qalet li "f'din il-materja ta' lucrum cessans il-Qorti ghandha tipprocedi b'kawtela kbira peress li l-qliegh hu haga ta' possibilta' u mhux ta' certezza u jkun jista' jonqos minn mument ghall-iehor anke ghal kwalunkwe kawza materjali bhal mewt jew mard tad-danneggjat.*

*Fil-kawza fl-ismijiet **Darren Sammut vs Eric Zammit** deciza **mill-Onor. Qorti ta' l-Appell Civili Superjuri fit-3 ta' Dicembru, 2004** intqal:-*

> "*Din il-Qorti hasbet fit-tul dwar din il-kwistjoni u jidhrilha li l-'multiplier' adottat mill-Qorti ta' l-ewwel grad huwa pjuttost eccessiv. Dan ghaliex fis-sistema generalment applikata f'kawzi ghar-rizarciment ta' danni l-ligi ma tghid xejn, ghal anqas kif inhi fil-prezent, dwar il-perjodu li ghandu jigi applikat ghal fini tal-'multiplier' u anqas u anqas ma tghid xejn dwar il-hajja lavorattiva tad-danneggat. Il-provvedimenti tal-Kodici Civili li jirrregolaw il-mod kif ghandhom jitqiesu d-danni jitkellmu b'mod specifiku dwar telf effettiv, konsistenti fi spejjes inkorsi minhabba l-hsara kagunata u it-telf ta' paga jew qligh iehor attwali. Dwar dawn il-Qorti ma ghandha ebda diskrezzjoni u ghandhom jigu rizarciti in toto. Izda fir-rigward ta' telf ta' qligh li dik il-persuna tbati 'l quddiem minhabba*

*inkapacita` ghal dejjem, totali jew parzjali, is-subartikolu (2) tal-Artikolu 1045 tal-Kap 16 jiddisponi li "Is-somma li ghandha tigi moghtija ghal din l-inkapacita` tigi stabbilita mill-Qorti, wara li tqis ic-cirkostanzi tal-kaz, u, b'mod partikolari, ix-xorta u l-grad ta' inkapacita`, u l-kondizzjoni tal-parti li tbati l-hsara. Hawn ghalhekk naraw element diskrezzjonali li qed jinghata lill-gudikant. Il-ligi ma tridx li l-kumpens ikun biss rizultat ta' ezercizzju matematiku – ghalkemm tali ezercizzju huwa wiehed siwi u jwassal ghal certa uniformita` fil-likwidazzjoni tad-danni kif effettivament gara wara s-sentenza ta' '***Butler vs Heard***' – b'dana kollu l-gudikant ghandu jzomm quddiem ghajnejh aspett aktar wiesa' tal-problema u fl-ammont li finalment jakkorda bhala danni ghal-telf futur – dawk li fil-gergo huma maghrufa bhala 'lucrum cessans' - jipprova jimprimi sens ta' gustizzja billi mhux biss ihares lejn l-interessi tad-danneggat izda billi wkoll jittiehed in konsiderazzjoni dak li jkun kkawza d-dannu".*"

49. Fl-istess Sentenza hemm rassenja ta' kif gie kalkolat l-multiplier ta' 5 snin fil-kaz ta' persuna ta' 53 sena (ara **Mizzi vs Azzopardi PA 16/12/2004**), ta' 15 fil-kaz ta' persuna ta' 22 sena (ara **Butler vs Heard App Civ Sup 22/12/1967**), 15-il sena fuq persuna ta' 24 (ara **Gauci vs Xuereb PA 29/10/1970**), ta' 18 fuq persuna ta' 28 sena (ara **Camilleri vs Polidano PA 1/10/1982**), ta' 18 fil-kaz ta' persuna ta' 42 (ara **Bonnici vs Gauci PA 15/9/1999**), ta' 20 fil-kaz ta' persuna ta' 34 sena (ara **Bugeja vs Agius App**

Civ Sup 26/7/1991), ta’ 20 fil-kaz ta’ persuna ta’ 33 sena (ara **Dalmas vs Ghigo App Civ Sup 5/2/1980**), ta’ 25 fil-kaz ta’ persuna ta’ 30 sena , ta’ 26 fil-kaz ta’ persuna ta’ 35 sena (ara **Seisun vs Brincat PA 29/10/1998**), ta’ 30 fil-kaz ta’ persuna ta’ 17 (ara **Turner vs Agius App Civ Sup 28/11/2003**), ta’ 30 fil-kaz ta’ persuna ta’ 26 (ara **Grima vs Penza PA 30/6/2004**), ta’ 30 fil-kaz ta’ persuna ta’ 23 sena (ara **Zammit vs Zahra PA 20/1/2005**), ta’ 35 fil-kaz ta’ persuna ta’ 18 sena (ara **Sammut vs Zammit App Civ Sup 3/12/2004**), ta’ 36 fil-kaz ta’ persuna ta’ 20 sena (ara **Mizzi vs Azzopardi PA 16/12/2004**). Dawn is-Sentenzi kollha juru li mhux dejjem ittiehdet l-istess linja ta’ Multiplier. Izda ripetutament gie enfasizzat li s-sistema ta’ multiplier kif koncepita ma tiehux in konsiderazzjoni l-aspettattiva tal-hajja lavorattiva fit-totalita` taghha [ara **Bugeja vs Agius** fuq imsemmija].

50. Ai fini ta’ uniformita` u konsistenza, din il-Qorti taghmel referenza ghas-Sentenza fl-ismijiet **“Carmen Borg –vs- Eric Zammit” tal-11/12/13 PA per Imhallef Lino Farrugia Sacco** ta’ kif ghandu jkun applikat il-multiplier, fejn il-Qorti issintezizzat l-iskeda li qedgha tkun riprodotta indikattiva ta’ kif kellu jkun applikat il-multiplier b’relazzjoni mal-eta’ tal-iddaneggjat:

Eta' Vittma	*Multiplier*
	Massimu

0 – 15	*35*
16 – 20	*33*
21 – 25	*30*
26 – 30	*27*
31 – 35	*22*
36 – 40	*18*
41 – 45	*14*
46 – 50	*11*
51 – 55	*8*
56 +	*6*

51. Il-Qorti tqis li ma hemm l-ebda raguni sabiex tiddiskosta ruhha mill-principji insenjati fis-sentenza citata u ghalhekk, fil-kaz tal-Attrici sejra tapplika multiplier ta' 18-il sena.

52. Skont l-Ordni ta' Standard Nazzjonali Dwar l-Inqas Paga Nazzjonali (L.S. 452.71), il-paga minima applikabbli ghall-maggorenni fis-snin 2004 sa 2018 kienet is-segwenti:

Sena	**Qliegh fis-sena**
2004	€6526.52
2005	€6738.16

2006	€7010.64
2007	€7222.80
2008	€7404.28
2009	€7616.44
2010	€7919.08
2011	€7979.40
2012	€8221.72
2013	€8433.88
2014	€8615.36
2015	€8645.52
2016	€8736.52
2017	€8827.52
2018	€8970.52
	Total: 118,868.36

53. Jekk jitnaqqsu mis-snin tal-multiplier dawk is-snin su ndikati li fihom r-rata tal-paga minima nazzjonali gia hija kalkolabbli, jibqa' biss erbgha snin. Il-Qorti tqis xieraq li z-zidiet li jinghataw il-quddiem fil-paga minima matul dawn l-erbgha snin ghandhom jigu kalkolati fuq medja ta' €2 fil-gimgha, jigifieri €104 fis-sena. Isegwi li l-paga minima dovuta fi zmien erbgha snin ghandha tkun fl-ammont ta' €36,298.08 (€125,587 [€8970.52x4] + €416 [€104 x 4]).

54. Dan l-ammont, maghdud mat-total tas-snin su ndikati, jammonta ghal **€155,166.44**

55. Imiss issa li tkun stabbilita r-rata ta' percentwal ta' disabilitá. F'dan ir-rigward il-Qorti taghmel referenza ghal dak ritenut mill-**Qorti tal-Appell fis-Sentenza moghtija fis-26 t'April 2013 fl-ismijiet Francis Abela et vs Carmel Spiteri et:**

"*Qabel ma din il-Qorti tasal biex tistabbilixxi rata ta' dizabilita` (fiżika u mentali) li fil-fehma tagħha hija iktar ġusta, għandu jiġi rilevat li kwalsiasi rata ta' inkapaċita` fiżika u/jew mentali mogħtija mill-esperti mediċi, mhux neċessarjament tikkorrispondi mar-riduzzjoni tal-qligħ futur effettiv tal-persuna diżabilitata (Michael Butler v. Peter Christopher Heard, App. Ċivili, 22.12.1967, Imħallfin: Sir A. Mamo, Prof JJ. Cremona, J. Flores.). Minn punto di vista legali jrid jiġi stabbilit kemm il-grad ta' menomazzjoni fiżika u mentali effettivament jinfluwixxi fuq il-kapaċita` tal-qligħ tal-persuna diżabilitata. Il-liġi tagħna tipprovdi għal kumpens biex jagħmel tajjeb għat-telf ta' qligħ bħala konsegwenza tal-inkapaċita` u mhux biex jagħmel tajjeb għall-inkapaċita` per se, b'mod astratt (artikolu 1045 tal-Kodici Civili). Għalkemm il-konklużjonijiet tal-periti mediċi huma ta' rilevanza kbira għall-ġudikant sabiex hu jkun jista' jillikwida t-telf ta' qligħ futur tal-persuna diżabilitata, ma jfissirx li r-rata ta' inkapaċita` medika ċċertifikata mill-esperti mediċi*

tikkorrispondi eżatt mar-rata tat-telf ta' qligħ futur tagħha u dan jiddependi minn persuna għal persuna u jrid jiġi eżaminat minn każ għal każ. Hekk per eżempju ir-rata ta' diżabilita` minn sens purament mediku li jasal għaliha tabib fir-rigward ta' persuna li titlef wieħed mis-swaba tagħha ċertament li mhux ser tikkorrispondi mar-rata ta' telf ta' qligħ futur ta' dik il-persuna jekk dik il-persuna hija pjanista."

56. L-espert mediku mahtur mill-Qorti Dr. Frederick Zammit Maempel iddikjara fir-rapport tieghu li l-incident halla fuq l-Attrici dizabilitá permanenti ta' 5% "billi accelera l-artrite f'ghonqa" (a` fol 171). L-istima ta' Dr. Zammit Maempel tammonta ghal percentwal iktar minn dik moghtija mill-espert ex parte Mr. C. Sciberras (ara r-rapport tieghu a` fol 12). L-espert psikjatriku Dr. Anton Grech, wkoll mahtur mill-Qorti, iddikjara fir-rapport tieghu a` fol 182 li l-Attrici "tbati minn 'Mixed Anxiety Depressive Disorder', li hija konsegwenza tal-problemi fizici li ghandha, li hija tattribwixxi li huma konsegwenza ta' l-incident tat-traffiku." Skont Dr. Grech din il-kundizzjoni tammonta ghal dizabilita permanenti ta' 5%.

57. Fir-rigward tal-hsara fizika l-Qorti tqis li l-incident seta' accellera l-artrite f'ghonq l-Attrici b'konsegwenza li seta' holoq certu limitazzjonijiet fix-xoghol tad-dar tal-Attrici. Ghaldaqstant il-Qorti se tattribwixxi dik ir-rata ta' dizabilitá kif determinata mill-espert tal-Qorti, u cioe' dik ta' 5% ghall-kalkolu tad-danni.

58. Fir-rigward tal-hsara mentali tal-Attrici kif determinat mill-espert psikjatra, il-Qorti ticcita dak intqal mill-**Qorti tal-Appell fis-Sentenza Peter Sultana vs Anthony Abela Caruana tal-15 ta' Jannar 2002**: "*d-debilita' permanenti ma kienx necessarju li tkun wahda fizika li timmenoma l-persuna fil-possibilitajiet tieghu ta' xoghol minhabba limitazzjoni fil-funzjoni ta' xi organu. Setghet ukoll tkun debilita' psikika li timmanifesta ruhha f'kondizzjoni li negattivament tinfluwenza l-kapacita' ghax-xoghol ta' l-individwu. Li kien mehtieg pero' anke f'dan il-kaz, hu* ***li jigi stabbilit lil hinn minn kull dubbju ragjonevoli li tali debilita' kawzata minn debilita' psikika tkun direttament kawzata mill-incident li ghalih kien responsabbli l-konvenut, u inoltre, li d-disabilita' tkun wahda permanenti***." (emfazi ta' din il-Qorti)

59. Mir-rapport, Dr. Grech ikkonkluda li l-Attrici tbati min 'Mixed Anxiety Depressive Disorder' minhabba "l-problemi fizici li ghandha, li hija [l-Attrici] tattribwixxi li huma konsegwenza ta' l-incident tat-traffiku" (a` fol 186).

60. Mir-rapport tal-espert mediku sar maghruf li l-unika hsara fizika subita mill-Attrici b'konsegwenza tal-incident in kwistjoni hija l-accelerazzjoni tal-artrite f'ghonqa. Mir-rapport tal-espert psikjatriku jirrizulta li l-problemi fizici lamentati mill-Attrici, konsegwenza ta' liema qed tbati min din it-tip ta' disordni mentali, ma hijiex l-artrite f'ghonqa, izda t-"tbatija biex torqod;

sekondarji ghall-fatt li hija ssibha difficli li torqod minhabba l-ugiegh fuq in-naha tal-lemin ta' gisimha". Dan johloq dubju serju fuq kemm tali debilita` mentali hija kawza diretta tal-incident in kwistjoni.

61. Maghdud ma dan, ghandu jitqies ukoll il-fatt, li ma giex 'stabbilit lil hinn minn kull dubbju ragjonevoli' li l-hsara mentali tal-Attrici hija 'wahda permanenti' kif trid tkun sabiex tidhol fil-kalkolu ghal-likwidazzjoni tad-danni. Anzi fir-rapport tieghu Dr. Grech ikkonkluda li "[d]in il-kundizzjoni li ghandha [l-attrici] hija kronika, pero huwa difficli li tghid jekk hijiex permanenti jew le."

62. Il-Qorti lanqas ma teskludi l-fatt li l-Attrici setghet ezagerat dak li hija kienet verament qed thoss. Kif tghallem il-Qorti tal-**Appell fis-Sentenza Francis Abela et vs Carmel Spiteri et** gia citata supra , "*Minħabba l-fatt li d-djanjosi fir-rigward ta' diżabilita` mentali tiddependi ħafna fuq dak li l-pazjent jirrakonta lill psikjatra, dejjem se jkun hemm xi ftit tal-element tad-dubju fir-rigward tal-veraċita` ta' dak li jkun qed jgħid il-pazjent. Xi ftit jew wisq hemm it-tendenza li l-affarijiet jiġu esaġerati da parti tal-pazjent li jaf ben tajjeb li iktar mar-rata tad-diżabilita` tkun kbira iktar għandu ċans li jagħmel gwadann finanzjarju.*"

63. Meta jitqies li l-Attrici qatt ma fittxet sabiex tircievi kura psikologika/psikjatrika (ara l-ahhar paragrafu tar-rapport) u meta titqies ukoll l-inkonsistenza fix-xhieda taghha stess bil-mod hawn fuq imsemmi sabiex

tittenta zzid it-tort fuq il-Konvenut, il-Qorti hija konvinta li l-Attrici amplifikat mal-espert psikjatriku dak li fil-fatt kienet qed thoss. Ghalhekk sa fejn jirrigwarda dawn ix-xorta ta' danni, il-Qorti hija tal-fehma li m'ghandhiex tiehu in konsiderazzjoni r-rata ta' hsara mentali determinata mill-espert psikjatriku ghal kalkolu minnha tad-danni.

64. Isegwi li l-kalkolu tat-telf ta' qliegh futur subiti mill-Attrici konsegwenza tal-incident ghandhom jigu kalkolati bir-rata ta' 5% fuq l-ammont gia ndikat ta' €155,166.44 u cioe **<u>€7,758.32</u>**. Tajjeb jinghad li sabiex il-Qorti waslet ghal dawn il-kalkoli ma haditx in konsiderazzjoni ghat-tnaqqqis ta' 20% "lump sum payment" minhabba it-tul taz-zmien li hadet il-kawza u dan kif ser ikun spjegat aktar 'l isfel.

Telf ta' qliegh futur tal-Konvenut

65. Il-Konvenut twieled fid-9 ta' Settembru 1966 (ara rapport a` fol 87). Ghaldaqstant fil-jum tal-incident kellu kwazi tmienja u tletin (38) sena. L-espert mediku mahtur mill-Qorti Dr. Frederick Zammit Maempel ddikjara fir-rapport tieghu li l-incident halla fuq il-Konvenut dizabilitá permanenti ta' 4% minhabba li ma rkuprax tajjeb il-funzjoni ta' rkoptu (a` fol 165). L-istess percentwal gie moghti mill-espert ex parte Dr. Ivan Esposito fir-rapport tieghu (a` fol 36). Minhabba l-ksur f'irkoptu konsegwenza tal-incident, il-Konvenut kellu jbiddel xogholu bhala electrician ghal wiehed go garaxx

jiwweldja l-hadid minhabba li “sab diffikultá bis-slielem” (ara rapport a` fol 165). Il-Qorti ghalhekk tqis gust li ghandha tigi attribwita r-rata ta’ 4% kif dikjarata miz-zewg esperti ai fini ta’ kalkolazzjoni tad-danni. Applikati l-kriterji tat-tabella tal-multiplier kif indikat fis-sentenza **John Ransley et vs Edward Restall et** citata supra, din ir-rata ghandha tigi kkalkulata fuq multiplier ta’ tmintax-il sena. Isegwi ghalhekk li t-telf ta’ qliegh futur tal-Konvenut ghandu jigi kalkulat kif gej:

LM5,056 (paga annwali netta skont l-FS3 prezentata mill-Konvenut a` fol 46) x 18 x 4% = LM 3,640.32 ekwivalenti ghal **€8,479.66**

66. Skont prattika kostanti, mis-somma kapitali ta’ flus bhala kumpens ghat-telf ta’ qliegh futur jitnaqqas l-ammont ta’ 20% ghal raguni li tali kumpens isir f’daqqa u bil-quddiem (‘*lump sum percentage deduction*’). Gie stabbilit izda li sabiex ikun hemm dan it-tnaqqis, dan il-kumpens ghandu jinghata meta jkun ghadda zmien qasir mill-incident u s-sentenza finali tant li jekk bejn id-data ta’ l-event damnuz u d-data tal-pagament effettiv ighaddu diversi snin, dan it-tnaqqis m’ghandux isehh (ara **Julie Scicluna vs Sammy Meilaq, Qorti Civili Prim’ Awla, 16 ta’ Lulju 2001**; ara wkoll **Anthony Turner et vs Francis Agius et**, **28 ta’ Novembru 2003** fejn il-Qorti tal-Appell osservat li meta, bhal dan il-kaz, l-azzjoni ddum tkarkar tant li tiehu trapass twil ta’ zmien mid-data tal-incident sa meta tinghata s-Sentenza finali, dan “ghandu jimmilita kontra l-applikazzjoni ta’ tnaqqis ghal fini ta’

'lump sum payment'"). Gie stabbilit li l-Qorti ghandha tibda tqis it-trapass ta' zmien minn meta tigi ntavolata l-kawza u mhux minn dak inhar tal-incident (**Annunziata Caruana vs Odette Camilleri, Qorti tal-Appell, 27 ta' Frar 2004**). Diversi sentenzi stabbilew li minn dan it-tnaqqis ta' 20% ghandu jonqos percentwali ta' 2% ghal kull sena ta' dewmien tal-kawza (ara fost ohrajn **Joseph Abela vs Martin Spagnol, Qorti Civili Prim' Awla, 30 ta' Marzu 1993, Luana Deguara vs Judas (Guido) Taddeo sive Edwin Scicluna pro et noe, Qorti tal-Appell, 3 ta' Frar 2009**).

67. Ghalhekk fil-kawza tallum, meta mis-somma titnaqqas percentwali ta' tnejn fil-mija (2%) ghal kull sena li ghaddiet minn dakinhar li nfethet il-kawza (u cioe` fit-28 ta' Gunju 2005) sa dakinhar li tinghata s-Sentenza, ma jibqa' l-ebda percentwal x'jitnaqqas. Jinghad ukoll li minhabba l-fatt li diga` ghaddew nofs is-snin tal-multiplier, parti sew mill-kumpens ha jkun inghata b'lura iktar milli bil-quddiem. Ghal dawn ir-ragunijiet il-Qorti tikkonsidra li m'ghandux isir it-tnaqqis tal-'lump sum payment'.

68. Ghaldaqstant it-total tad-danni subiti mill-Atturi jammontaw ghal **<u>€8,007.87</u>** (**€7,758.32**+**€249.55**) filwaqt li t-total tad-danni subiti mill-Konvenut jammontaw ghal **€18,550.66** (**€8,479.66**+**€10,071**). Meta dawn jigu kkalkolati fil-kwota ta' zewg terzi fuq l-Attrici u terz fuq il-Konvenut, jirrizulta li l-Attrici ghandha thallas lill-Konvenut is-somma ta' **<u>€9,231.94</u>** (€8,007.87 x ⅓ = €2,669.29. €18,550.66 x ⅔ = €12,367.11. €12,367.11 -

€2,669.29 = €9,697.82 - €465.88 [danni sofferti mill-Attur Ray Vella] = €9231.94.

69. Fl-ahhar nett, inkwantu jirrigwarda s-Socjeta` Atlas Insurance PCC Ltd qua intervenjenti fil-kawza, il-Qorti taghmel referenza ghal dak li qalet il-Qorti fid-**decizjoni fl-ismijiet Alex Azzopardi –vs- Anne Ellul et tad-29 ta' Ottubru, 2010**:-

"*Il-posizzjoni tal-intervenut fil-kawza, a distinzjoni tal-kjamat fil-kawza, la huwa attur u anqas konvenut. Hu la jista' jitlob ghall-hlas tal-ispejjez tieghu u anqas jista' jigi kkundannat ghall-ispejjez. L-intervenut ma jistax jigi kkundannat jew liberat, fis-sens li sentenza ma tista' qatt tigi esegwita mill-intervenut fil-kawza u vice versa u normalment ma tistax sentenza tigi esegwita kontra tieghu. L-intervenut hu kkonsidrat li ma hux parti fil-kawza*."

70. Ghalhekk fid-dawl ta' dan it-taghlim gurisprudenzjali l-Qorti ma hi ser taghmel ebda pronunzjament fil-konfront tas-Socjeta` intervenjenti fuq imsemmija.

<u>Decide</u>

Ghaldaqstant u ghar-ragunijiet fuq imsemmija, il-Qorti qieghda taqta' u tiddeciedi din il-kawza, bil-mod kif ser tipprovdi hawn taht dwar it-talbiet Attrici u dawk rikonvenzjonali tal-Konvenut, u cioe`:-

Talbiet tal-Atturi

Tilqa' l-ewwel talba tal-Atturi rikonvenzjonati b'mod limitat, fis-sens kif fuq spjegat, u ghalhekk tiddikjara lill-Konvenut rikonvenzjonant responsabbli fi kwota ta' terz ghall-incident tat-traffiku in kwistjoni, li gara fl-4 ta' Lulju 2004 fi Triq il-Kosta Bahar ic-Caghaq bejn il-vettura bin-numru ta' registrazzjoni EAG 061 misjuqa mill-Attrici, propjeta` tal-Attur, u l-mutur bin-numru ta' registrazzjoni TNT120 misjuq mill-Konvenut.

Tilqa' it-tieni talba tal-Atturi rikonvenzjonati billi tillikwida d-danni minnhom sofferti bhala li jammontaw ghal tmint elef sebgha Ewro u sebgha u tmenin centezmu (**€8,007.87**) li pero` parti minnhom ser ikunu pacuti mal-ammonti dovuti lill-Konvenut rikonvenzjonant aktar 'l isfel mill-Attrici Isabelle Vella. In kwantu ghall-ammont ta' erbgha mija hamsa u sittin Ewro u tmienja u tmenin centezmu (**€465.88**) kompriz fl-ammont hekk likwidat, dawn jirrappresentaw danni sofferti mill-Attur Ray Vella.

Tichad it-tielet talba tal-Atturi inkwantu jirrigwarda lil Isabelle Vella, stante li kif deciz hawn taht, l-ammont dovut lill-Konvenut rikonvenzjonant rappresentanti danni naxxenti mill-istess incident fuq imsemmi huwa akbar minn dak dovut lilha. B'dan li qed **tilqaghha** limitatament in kwantu jirrigwarda l-ammont ta' erbgha mija hamsa u sittin Ewro u tmienja u tmenin centezmu (**€465.88**) u ghalhekk **tikkundanna** lill-Konvenut ihallas lill-Attur

Ray Vella dan l-ammont bl-imghaxijiet legali mill-presenti sal-pagament effettiv.

Talbiet rikonvenzjonali tal-Konvenut.

Tilqa' **l-ewwel talba** rikonvenzjonali tal-Konvenut b'mod limitat, fis-sens kif fuq spjegat, u ghalhekk tiddikjara lill-Attrici rikonvenzjonata responsabbli fi kwota ta' zewg terzi ghall-incident tat-traffiku in kwistjoni li gara fl-4 ta' Lulju 2004 fi Triq il-Kosta Bahar ic-Caghaq bejn il-vettura bin-numru ta' registrazzjoni EAG 061 misjuqa mill-Attrici u l-mutur bin-numru ta' registrazzjoni TNT120 misjuq mill-Konvenut.

Tilqa' it-tieni talba rikonvenzjonali tal-Konvenut rikonvenzjonant billi tillikwida d-danni minnu sofferti ghall-ammont ta' tmintax-il elf hames mija u hamsin Ewro u sitta u sittin centezmu (**€18,550.66**).

Tilqa' ghalhekk it-tielet talba rinkonvenzjonali tal-Konvenut, u in linea ta' tpacija kif fuq inghad, tikkundanna lill-Attrici rikonvenzjonata lill-Konvenut l-ammont ta' disat elef mitejn wiehed u tletin Ewro u erbgha u disghin centezmu (**€9,231.94**) u dan ghar-ragunijiet fuq spjegati bl-imghax legali mid-data ta' din is-sentenza sal-pagament effettiv.

L-ispejjez tal-kawza, jithallsu kwantu ghal **terz ($^1/_3$)** mill-Konvenut u **zewg terzi ($^2/_3$)** mill-Attrici Isabelle Vella. Dawk tas-Socjeta` intervenjenti fil-kawza, fid-dawl tal-gurisprudenza fuq citata jigu ssopportati minnha.

Imhallef Toni Abela

Deputat Registratur